

پتک‌های روسی بر سر جمهوری آذربایجان

روسیه به‌ عنوان یکی از همسایگان مهم جمهوری آذربایجان به لحاظ داشتن نفوذ سیاسی و فرهنگی باقیمانده از دوران شوروی بعد از استقلال نیز همچنان از بازیگران اصلی در صحنه این کشور تلقی می‌شود.

پس از استقلال جمهوری آذربایجان روابط دوکشور فزاز و نشیب‌های زیادی داشته است که بررسی آن با توجه به تلاش‌های غرب بویژه آمریکا برای تحکیم موقعیت خود در این کشور و کاهش نفوذ روسیه و ایران قابل اهمیت است.

برای بررسی و تحلیل وضعیت فعلی روابط بین روسیه و جمهوری آذربایجان و چشم‌انداز آن در آینده لازم است مروری به گذشته داشته باشیم.

سابقه تأثیر و نفوذ روسیه در جمهوری آذربایجان تقریباً ۱۹۰ سال است یعنی پس از جنگ امپراتوری تزاری با ایران در دوره قاجاریه و تحمیل عهده‌نامه‌های گلستان و ترکمنچای که در نتیجه آن جمهوری آذربایجان فعلی و بخش دیگری از اراضی از پیکره ایران جدا گردید، آغاز شد و تا سال ۱۹۹۱میلادی ادامه داشت.

اگرچه پس از فروپاشی شوروی سابق به سلطه طولانی روسیه در قفقاز پایان داده شد ولی این کشور به تحریکات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی برای حفظ نفوذ خود در این منطقه حساس ادامه می‌دهد.

در واقع ظرف ۱۵ سال اخیر قفقاز و حوزه خزر به میدان چالش و رقابت بین قدرتهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبدیل و روسیه در عرصه رقابت با آمریکا و متحدانش تا اندازه‌ای عقب رانده شد.

به اعتقاد کارشناسان آذری، روسیه در جمهوری آذربایجان از یک طرف با گسترش نفوذ آمریکا، ناتو و غرب در تمام ابعاد و از سوی دیگر با حضور اقتصادی و فرهنگی ترکیه و ایران مواجه است و برای حفظ و احیای موقعیت خود در قفقاز و جمهوری آذربایجان تلاش می‌کند.

جمهوری آذربایجان ۷۰ سال در دوره کمونیستی و تقریباً ۱۲۰ سال در دوره تزاری زیر سلطه روسیه قرار داشت و طی آن کلیه نظام سیاسی، اجتماعی، نظامی، اقتصادی، آموزش و پرورش و فرهنگ این کشور اسلامی با الگوهای آن مطابق بوده است.

آموزش زبان روسی در مدارس آذربایجان که در دوره تزاری گسترش یافته بود، در زمان شوروی نهادینه شد و ادبیات و فرهنگ روسیه در شکل گیری افکار عمومی آذری‌ها تأثیر قابل توجهی داشته است.

قبل از فروپاشی شوروی جمعیت روسها در باکو و برخی شهرهای مهم جمهوری آذربایجان حدود ۵۰۰ هزار نفر بود که پس از استقلال بیش از نصف آنها به روسیه مهاجرت کرده‌اند و علاوه‌بر آن در باکو حدود ۳۰۰ هزارنفر دورگه و روسی زبان وجود داشتند که در مجموع این عوامل نقش مهمی در تحکیم روابط فرهنگی روسها و آذریها ایفا کرده بود.

در پی فروپاشی شوروی که تب استقلال خواهی در جمهوری آذربایجان بالا برد جمععی از نهادهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی آن راه مخالفت با روسیه را در دستور کار قرار دادند و این تب در اوایل استقلال این کشور بطور فاحش ادامه یافت.

روسیه نیز که در مقابل از مناقشه قره‌باغ برای تأمین سلطه خود در منطقه استفاده می‌کرد با توجه به گرایش سریع باکو به سوی غرب و ترکیه از ارمنی‌ها حمایت کرد که باعث مخالفت بیشتر شکل‌های آذری با مسکو شد.

با این مقدمه می‌توان روابط روسیه و جمهوری آذربایجان در سالهای اخیر را به دو مرحله مهم تقسیم کرد.

مرحله اول، ایجاد تنشج در روابط دو کشور بدنبال فروپاشی شوروی با بالا رفتن تب ناسیونالیسم بین نیروهای سیاسی آذری و مخالفت شدید مسکو با گرایش شتاب زده محافل آذربایجان به سوی غرب و آمریکا است که این روند از سال ۱۹۹۱ تا اواخر سال ۱۹۹۹ میلادی ادامه یافت.

مرحله دوم، دوره تعامل و تلاشهای باکو و کرم‌لین برای عادی سازی مناسبات است که کارشناسان آن را نوعی سیاست واقع بینانه خواندند که بواسطه آن از اوایل سال ۲۰۰۰ میلادی روابط دو کشور رو به گسترش نهاد و آنها با توجه به شرایط جدید بین‌المللی و منافع متقابل خود مجبور شدند از تنش و تشنج موجود قیامین بکاهند. در این مرحله مسکو متوجه شد که افزایش فشار سیاسی و اقتصادی و نظامی به باکو باعث گرایش بیشتر

همسایه جنوبی خود به سوی غرب و ترکیه می‌شود و بر این اساس به جمهوری آذربایجان به عنوان یکی از کشورهای مهم حوزه دریای خزر و قفقاز اهمیت قابل شد و راه بهبود مناسبات را در پیش گرفت.

در این میان رویکرد جدید باکو به سمت روسیه در اواخر سال ۱۹۹۹ میلادی نیز از چند نظر قابل تأمل بود. اولاً این که حیدر علی اف به عنوان یک سیاستمدار کهنه کار دوران کمونیسم به رغم دادن امتیازات فراوان به غرب (از قبیل قراردادهای نفتی و خط لوله باکو- تفلیس - جیهان) از رفتار غرب با جمهوری آذربایجان مایوس شد، چون آمریکا در مقابل دریافت این امتیازات حمایت خود از ارمنی‌ها را افزایش داد و در مساله قره‌باغ منافع باکو را نادیده گرفت. دوم

این که وزارت خارجه آمریکا در گزارش‌های سالانه مشرووعیت حکومت حیدر علی اف را زیر سوال برده و از مساله دموکراسی و حقوق بشر به عنوان اهرم فشار علیه جمهوری آذربایجان استفاده می‌کرد.

سوم این که تعداد مهاجران آذری به روسیه از دو میلیون نفر تجاوز می‌کرد و در صورت اخراج آنها از روسیه دولت باکو با مشکلات جدی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در داخل کشور رو به رو می‌شد.

به اعتقاد کارشناسان سیاسی با

توجه به این عوامل دولت باکو برای تأمین امنیت و ثبات در کشور و برقراری نوعی موازنه سیاسی در صدد بهبود روابط با کرم‌لین برآمد. از سوی دیگر جمهوری آذربایجان که در مساله تعیین رژیم حقوقی دریای خزر با عشق آباد و تهران اختلاف داشت، نیازمند حمایت روسیه در این خصوص بود و به همین دلیل نخستین گام حیدر علی اف رییس جمهوری فقید این کشور امضای توافقنامه با مسکو در مورد دریای خزر بود.

همچنین اقدامات جدید باکو به برجسته کردن نقش روسیه در حل مناقش قره‌باغ منجر شد بطوری که حیدر علی اف در اولین دیدار خود با پوتین در ژانویه سال ۲۰۰۰ میلادی اعلام کرد که کلید حل عادلانه مشکل قره‌باغ در دست کرم‌لین است.

به گزارش ایرنا اگرچه ارتش جمهوری آذربایجان در سالهای اخیر در صدد بازسازی نیروهای مسلح خود طبق استانداردهای ناتو است، ولی سیستم دفاعی و تجهیزات نظامی آن از روسیه و شوروی سابق باقی مانده است.

علاوه براین روسیه در روابط با جمهوری آذربایجان بیشتر روی منافع اقتصادی حساب می‌کند و بنا بر این مسکو در سالهای اخیر همکاری اقتصادی و تجاری با این کشور حوزه

انتخابات و دولت الهام علی اف را زیر سؤال می‌برد.

روزنامه «ینی آذربایجان» ارگان حزب حاکم باکو در آن موقع در مقالات و تحلیل‌های خود به صراحت نوشته بود، رهبران جمهوری آذربایجان بخاطر بیرون کردن روسیه از منطقه و تأمین حضور غرب در آن از منافع خود در قراردادهای نفتی و مسیر انتقال آن گذشت ولی غرب در قبال این خدمات حمایت لازم را از این کشور نکرد.

با این وجود رییس جمهوری آذربایجان پس از ملاقات با پویش اعلام کرد، کشورش سیاست همگرایی با غرب و ناتو را پیش خواهد گرفت و بدنبال آن در دو سال اخیر سفرهای هیئتهای سیاسی نظامی آمریکا به جمهوری آذربایجان نیز افزایش یافته و این هیاتها علاوه بر مقامات باکو با رهبران احزاب غربگرا نیز ملاقات کردند.

در واقع موضوع اصلی مذاکرات آمریکایی‌ها با محافل باکو پیوستن این جمهوری قفقاز به نهادهای غربی و کاهش نفوذ روسیه در این منطقه بود که این امر موجب ناراحتی کرم‌لین شد.

به عقیده برخی کارشناسان سیاسی از سال ۲۰۰۳ میلادی که گرجستان کاملاً تحت کنترل واشنگتن درآمد، باکو نیز طبق سناریوی غرب بتدریج از اقدامات آمریکا علیه روسیه در پشت پرده حمایت می‌کرد.

بر این اساس در سال ۲۰۰۶ میلادی که روابط تفلیس و مسکو تیره شده و گرجستان درخواست عضویت در ناتو را بطور رسمی اعلام کرد، این موضوع در مناسبات روسیه و جمهوری آذربایجان نیز تأثیر گذاشت.

اگرچه باکو چنین درخواستی را مطرح نکرد، ولی مقامات این کشور در اظهارات خود به صراحت گفتند که خط مشی سیاست خارجی جمهوری آذربایجان به سمت غرب و ناتو است.

در ادامه همین مسایل روسیه اوایل پاییز سال ۲۰۰۶ میلادی قیمت گاز صادراتی خود به گرجستان را تا ۲۳۵ دلار بابت یک هزار متر مکعب افزایش داد و مسکو در عین حال به باکو اعلام کرد از سال ۲۰۰۷ میلادی نرخ گاز صادراتی خود به این کشور را نیز از ۱۱۰ دلار به ۲۳۵ دلار افزایش خواهد داد.

برخی کارشناسان این اقدامات

روسیه را هشدار به جمهوری آذربایجان درباره صادرات گاز از این کشور به سفارش غرب به گرجستان با قیمت ارزان ۱۲۰ دلار بابت هر یک هزار مترمکعب و همکاری باکو با تفلیس تلقی کردند.

بحث درباره این موضوع به جایی رسید که باکو از خریداری گاز طبیعی از روسیه خودداری کرد و الهام علی اف نیز برای اولین بار مسکو را به اعمال فشار به کشورهای قفقاز متهم کرد.

حتی جمهوری آذربایجان در مقابل این اقدام روسیه صادرات نفت خام خود از طریق خط لوله نفتی باکو - نوروسیسک را که سالانه ۲/۵ میلیون تن بود به بهانه جایگزین کردن گاز برای تأمین نیازهای داخلی متوقف کرد.

برخی کارشناسان و نخبگان باکو موضع گیری جدید رییس جمهوری آذربایجان را ناشی از عدم تجربه سیاسی دانسته و تحویل گاز طبیعی به گرجستان به قیمت ارزان را معایر با منافع کشور خود خواندند.

آنها همچنین معتقدند که باکو در رقابت و چالش بین غرب و روسیه برای تأمین تسلط خود بر منطقه باید تا اندازه‌ای بیطرف باشد و منافع ملی خود را دنبال کند.

اگرچه مسکو پس از موضع گیری اخیر باکو در خصوص گرجستان واکنش رسمی از خود نشان نداد ولی کرم‌لین دوباره با ارسال اسلحه به ارمنستان تلوپوچا به جمهوری آذربایجان اطلاع داد که همسایه شمالی این کشور از اهرم های جدی برای اعمال فشار به این کشور برخوردار است. گذشته از آن، روسیه می‌تواند از اهرم دیگر یعنی اخراج بیش از دو میلیون آذری از خاک خود

جمهوری آذربایجان را با مشکلات فراوان اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مواجه سازد. بر اساس این نظریه، در صورت ادامه این سیاست توسط باکو در جهت مقابله با منافع روسیه در منطقه، کرم‌لین از اهرم‌های سیاسی و اقتصادی و نظامی علیه جمهوری آذربایجان بیشتر استفاده خواهد کرد.

وجود پایگاههای نظامی روسیه در ارمنستان و گسترش همکاری نظامی دو کشور مانع از تلاشهای باکو برای حل عادلانه مناقشه قره‌باغ می‌شود و گذشته از آن روسیه به عنوان یکی از اعضای گروه میانجی مینسک هنوز از نقش مهمی در این زمینه برخوردار است.

سران ۱۴ کشور عضو جامعه اقتصادی جنوب آفریقا (سادک) در پایان نشست فوق العاده خود در تانزانیا که در پشت درهای بسته انجام شد، به تابو امبکی رییس جمهوری آفریقای جنوبی ماموریت دادند، نقش میانجی را بین دولت رابرت موگابه و مخالفان سیاسی وی در زیمبابوه ایفاء کند.

«جاکایا کیکوته» رییس جمهوری تانزانیا که میزبانی نشست فوق العاده سادک را بعهده داشت ابراز اطمینان کرد، همسایگان زیمبابوه از ظرفیتهای لازم برای حل بحران جاری در این کشور که به تمایلات مداخله جویانه قدرتهای غربی، به ویژه آمریکا و انگلیس، دامن زده است، برخوردار هستند.

منابع خبری گزارش دادند، رهبران سادک در عین حال ضمن ابراز نگرانی از روند تحولات جاری در زیمبابوه، موگابه را به خاطر رد گفتگوهای سیاسی با رهبران «جنیش تغییرات دموکراتیک» MDC که مهم ترین حزب سیاسی مخالف زیمبابوه به شمار می رود، مورد انتقاد قرار دادند.

موگابه تاکنون از پذیرش هرگونه گفتگو با جنبش تغییرات دموکراتیک خودداری کرده و «مورگان چوانگیری» رهبر آن را به مزدوری برای قدرتهای غربی متهم کرده است.

«جورج چارمبا» سخنگوی موگابه پس از آنکه کشورش از حمایت رهبران سادک مطمئن شد، طی یادداشتی خطاب به رهبران غرب گفت: تا زمانی که در حالی که مقامات واشنگتن مدعی هستند که طرح استقرار سیستم های پدافند موشکی این کشور در لهستان و چک با هدف حمایت از کشورهای اروپایی در برابر حملات موشکی صورت می گیرد اما بسیاری از مقامات اروپایی از جمله مسوولان آلمانی ضمن مخالفت جدی با اجرای این طرح، نسبت به عواقب انجام آن نیز هشدار می دهند.

«کلاودیا روت» رییس حزب سبزهای آلمان با انتقاد شدید از طرح سیستم پدافند موشکی آمریکا برای اروپای شرقی گفت: اروپا نه مستعمره دولت «جرج بوش» رییس جمهوری آمریکا و نه صحنه چشم اندازهای افزایش تسلیحاتی است.

روت افزود: امنیت در جهان از طریق افزایش روز افزون تسلیحات ایجاد نمی شود.

این نماینده مجلس آلمان نسبت به «چرخه رو به رشد افزایش تسلیحات در جهان» هشدار داد و گفت: «آنگلا

ماموریت جدید امبکی

آنها به دخالت در امور داخلی زیمبابوه ادامه می دهند، پاسخی جز «خودتان را دار بنزید»، نخواهند شنید.

به گزارش ایرنا نشست فوق العاده سادک واکنش به افزایش تنشها بین موافقان و مخالفان دولت موگابه که در مواردی به درگیریهای خیابانی بین دو طرف انجامید، برگزار شد.

اما «کیکوته» رییس جمهوری تانزانیا در واکنش به انتظارات غربیها گفت: اوضاع زیمبابوه هر قدر هم که «پیچیده و سخت» باشد، قابل حل است، هرچند «توجه فوری» همسایگان این کشور را می طلبد.

موگابه ۸۳ ساله که رهبری زیمبابوه را از زمان استقلال این کشور در سال ۱۹۸۰ میلادی در دست دارد، همچنان از محبوبیت محسوسی در میان مردم کشورهای منطقه برخوردار است.

هرچند بحران فزاینده اقتصادی که در نتیجه

تحریمهای غرب به اوج خود رسیده است، این انقلابی کار کشته آفریقایی را در موقعیت سختی قرار داده است. شرایط سخت اجتماعی که با تورم شدید و بیکاری ۸۰ درصد همراه شده است، به مخالفتها در میان اعضای حزب حاکم «زانو پی اف» بر سر شیوه های مدیریتی موگابه دامن زده است.

پیش از این، حزب حاکم «زانو پی اف» خواستار

مخالفت آلمانی ها با سیستم پدافند آمریکا

بک همچنین از اروپایی ها خواست که بطور مشترک با طرح سیستم پدافند موشکی آمریکا در اروپای شرقی مخالفت کنند.

مخالفت کنند. «مکملد ایرنا، در کنفرانس شرکای اقتصادی ماورای بحار در برلین با تأکید بر اینکه هیچکس از جمله آمریکا

بیشتر شود.

بک اضافه کرد: اگر غرب بطور اعتمادآمیزی بر عدم تکثیر سلاح اتمی و کنترل تسلیحاتی پایبند باشد تنها در این صورت است می تواند تحقق چنین خواسته هایی را از دیگران نیز مطالبه کند.

تشدید بحرانی شود که می تواند اثرات ویران کننده ای را بر امنیت و اقتصاد کشورهای منطقه ایجاد کند.

گرچه دولت امبکی از ایفای نقش رهبری برای حل بحرانهای منطقه ای استقبال می کند، انتقادها از سیاست خارجی وی در قبال مسایل زیمبابوه که به «دیپلماسی آرام» شهرت یافته، رو به افزایش نهاده است. منتقدان سیاست خارجی امبکی در آفریقای جنوبی می گویند رفتار وی در برابر موگابه مانع از پیشرفت دموکراسی گردیده و به تهدیدی برای اقتصاد آفریقای جنوبی که اکنون میزبان میلیونها زیمبابوه ای است، منجر شده است.

«عزیز یخد» معاون وزیر امور خارجه آفریقای جنوبی در واکنش تندی به انتقادهای غرب از سیاست خارجی این کشور در قبال زیمبابوه گفت: اگر دولتهای غربی در زمان خود به مشارکت در دیپلماسی سازنده آفریقا می پیوستند، زیمبابوه با شرایط بحرانی کنونی روبرو نمی شد.

یخد افزود: انتقادهای شدید غرب از سیاستهای موگابه سبب پدیدایش این نگرانی در زیمبابوه گردیده که مخالفتهای سیاسی بر علیه دولت موگابه توسط قدرتهای غربی هدایت و ساماندهی می شود.

وی تأکید کرد: آفریقای جنوبی به دیپلماسی آرام خود برای نزدیک کردن دیدگاه موافقان و مخالفان موگابه و یافتن راه حل مسالمت آمیز برون رفت از بحران کنونی ادامه خواهد داد.

و اتحادیه اروپا نمی توانند به تنهایی بر

چالش های جدید غلبه کنند گفت: ما بایست برای جلوگیری از ایجاد شکاف و اختلاف نظر با اعتماد کامل در مورد همه مسایل مشترک صحبت کنیم. این در حالیست که «هنری اوبرینگ» رییس پدافند موشکی آمریکا چند روز پیش برای متقاعد کردن مقامات آلمانی نسبت به

ایجاد این سیستم موشکی به برلین سفر کرد و با مقامات وزارتخانه های دفاع و خارجه این کشور در این خصوص گفتگو کرد. این ژنرال آمریکایی پس از دیدارهای خود ابراز امیدواری کرد «مذاکرات واشنگتن با لهستان و چک در سال جاری پایان یافته و از سال آینده (۲۰۰۸)

میلادی کار احداث این سیستم موشکی در این دو کشور آغاز شود» زیرا به اعتقاد وی «این سیستم باید در سال ۲۰۱۱ و ۲۰۱۲ قابل استفاده باشد». آمریکا قصد دارد ۱۰ پایگاه سیستم پدافند موشکی در لهستان و پایگاههای رادار در چک احداث کند.